

مجله‌ی برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری

سال دوم، شماره‌ی ۵، تابستان ۱۳۹۲

صفحات ۴۹-۳۳

تبیین اثرات کالبدی گردشگری بر نواحی روستایی

(مورد پژوهش: دهستان بیرون‌بشم - بخش کلاردشت)

* مجتبی قدیری معصوم

** سیدحسین مطیعی لنگرودی

*** حسن مهرپویا

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۲/۴/۲۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۱/۸/۱۶

چکیده

اثرات گردشگری بر روی جامعه‌ی میزبان به موازات توسعه‌ی گردشگری دارای ابعاد پیچیده‌ای است و هرروزه نیاز به تحلیل و تبیین این اثرات، بیش از پیش احساس می‌شود. پژوهش حاضر با هدف تبیین اثرات توسعه گردشگری بر شاخص‌های کالبدی و تحلیل تغییرات آن‌هاست. این پژوهش با روش تحقیق توصیفی- تحلیلی و اکتشافی با پیمایش میدانی انجام شده است. ابتدا با استفاده از مشاهدات و مصاحبه‌های اولیه به شناسایی پنج شاخص «سبک معماری، تجهیزات رفاهی، خدمات زیربنایی، فضاهای معیشتی و تغییرات محیطی» پرداخته و سپس با استفاده از ابزار پرسشنامه‌ی محقق‌ساخته (که روایی و پایایی آن پیش‌تر به مرحله‌ی تأیید رسیده است) به گردآوری داده‌های میدانی در بین دو گروه مردم محلی (N=310) و متخصصان محلی (N=30) به روش تصادفی ساده اقدام گردید. یافته‌های به‌دست‌آمده با نرم‌افزار SPSS و آزمون‌های همبستگی پیرسون، آزمون تی تک‌نمونه‌ای و رگرسیون خطی مورد تحلیل قرار گرفت و در پایان این نتیجه حاصل شد که بین توسعه‌ی گردشگری و تغییر در بعد کالبدی دهستان کلاردشت شرقی رابطه‌ی بسیار معنادار، مستقیم و مثبتی وجود دارد و همچنین توسعه‌ی گردشگری موجب تغییرات مثبت و منفی متفاوتی در بعد کالبدی روستاهای مورد مطالعه شده است. در

* نویسنده مسئول-استاد دانشکده جغرافیای دانشگاه تهران و عضو قطب علمی برنامه ریزی توسعه روستایی (mghadiri@ut.ac.ir)

** استاد دانشکده جغرافیای دانشگاه تهران و عضو قطب علمی برنامه ریزی توسعه روستایی

*** کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه ریزی توریسم دانشگاه تهران

شناسایی اثرپذیرترین شاخص‌ها از توسعه‌ی گردشگری مشخص شد، از نظر گروه مردم محلی، شاخص سبک معماری و از نظر گروه متخصصان، شاخص تغییرات محیطی بیشترین مقدار تبیین را انجام می‌دهند.

واژگان کلیدی: گردشگری روستایی، اثرات، کالبدی، دهستان بیرون‌بشم کلاردشت

مقدمه

از گردشگری به‌عنوان کاتالیزوری کارآمد برای بازسازی و توسعه‌ی اقتصادی و اجتماعی نواحی روستایی یاد شده است، به طوری که طی سال‌های اخیر در سراسر اروپا برای رفع چالش‌های اقتصادی و اجتماعی نواحی روستایی حاشیه‌ای و یا روستاهایی که با کاهش فعالیت‌های کشاورزی سنتی روبرو هستند، گردشگری در کانون توجه قرار گرفته است (شارپلی^۱، ۲۰۰۲: ۲۳۳). گردشگری روستایی با توجه به ظرفیت‌های طبیعی و فرهنگی موجود در روستاها، می‌تواند نقش مهمی در تجدید حیات روستاها، ایجاد اشتغال و درآمد برای روستائیان، حفاظت از میراث فرهنگی و تاریخی، کمک به فراهم شدن خدمات زیربنایی، تشویق توسعه‌ی سایر بخش‌های اقتصادی، تنوع‌بخشی به فعالیت‌های اقتصاد روستایی و درنهایت توسعه‌ی یکپارچه و پایدار روستایی ایفا نماید (ادبی، ۱۳۹۱: ۱۲؛ باتلر و همکاران، ۱۹۹۷: ۲۸). از آنجا که هر نوع فعالیت اقتصادی، به تبع اثراتی بر محیط و بستر خود ایجاد می‌کند، گردشگری روستایی نیز از این قاعده مستثنی نیست؛ از این‌رو از دهه‌ی ۱۹۵۰، همراه با افزایش رشد جهانی گردشگری، به افزایش مطالعات اثرات گردشگری منجر شد. اثرات گردشگری بر روی جامعه‌ی میزبان به موازات توسعه‌ی گردشگری دارای ابعاد پیچیده‌ای است و هرروزه نیاز به تحلیل و تبیین این اثرات بیش از پیش احساس می‌شود که توسعه و گسترش گردشگری در نواحی روستایی نیز از این تأثیرات بی‌بهره نیست و حتی در مواردی می‌تواند روستاها را در مقابل اثرات گردشگری بسیار حساس و شکننده‌تر از مناطق شهری مورد توجه قرار داد (غلامی، ۱۳۸۹: ۲۲). اثرات و پیامدهای گردشگری اغلب در یک چارچوب نظریه‌ای شامل اثرات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، کالبدی-زیست‌محیطی بررسی می‌شوند که هیچ‌گاه جدا از یکدیگر نیستند. این اثرات در یک حوزه‌ی تعاملی با «اثرات اجتماعی» عمل می‌کنند (رضوانی، ۱۳۸۷: ۹۰-۸۹)؛ اثراتی نیز از تعامل عوامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی-زیست‌محیطی با یکدیگر به وجود می‌آیند و درواقع حاصل روابط و مناسبات متقابل پدیده‌های اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی با یکدیگر هستند (متیسون^۲ و وال^۳، ۲۰۰۲: ۳۱۶).

^۱ Sharpley

^۲ Mathieson

^۳ Wall

شایع‌ترین اثر گردشگری که تمام دست‌اندرکاران گردشگری از برنامه‌ریزان گرفته تا سرمایه‌گذاران و مردم محلی برای دستیابی به آن تلاش می‌کنند، عامل اقتصادی و کسب سود بیشتر است که این عامل، به ایجاد آثار متفاوتی در وضعیت کالبدی منطقه منجر می‌شود. هدف اصلی پژوهش حاضر، بررسی این آثار در دهستان بیرون‌بشم- کلاردشت است. بخش کلاردشت از دهه‌های گذشته و حتی قبل از انقلاب با دارا بودن جاذبه‌های طبیعی و انسانی خاص، همواره مورد توجه گردشگران داخلی قرار گرفته است. گسترش جریان‌های گردشگری در ناحیه، توأم با فقدان برنامه‌ریزی و مدیریت کارآمد اثرات مثبت و منفی اقتصادی، کالبدی و محیطی متفاوتی را در پی داشته است. هم‌اکنون نواحی روستایی این ناحیه با مسائلی نظیر تغییرات شدید کاربری اراضی و پیامدهای اکولوژیکی آن، ساخت‌وسازهای بی‌رویه، کاهش تولیدات کشاورزی، تغییر اشتغال از کشاورزی به اشتغال خدماتی وابسته به گردشگری، تغییر فضاهای معیشتی، افزایش کاذب قیمت اراضی و بورس‌بازی آن، افزایش نابرابری در سبک مسکن روستایی، تخریب حریم منابع طبیعی نظیر جنگل، ضعف در امکانات زیربنایی-رفاهی و مانند آن روبرو گردیده است. با توجه به مسائل مطرح‌شده و هدف مورد نظر، سؤالات پژوهش نیز به این صورت مطرح می‌شوند:

۱. آیا گسترش گردشگری در دهستان شرقی کلاردشت، باعث ایجاد تغییراتی در بعد کالبدی روستاهای دهستان شده است؟
۲. در تبیین اثرات کالبدی گردشگری در دهستان کلاردشت شرقی اثرگذارترین شاخص‌ها کدامند؟

در این کاوش شاخص‌های تأثیرگذار بعد کالبدی اثرات گردشگری در مناطق روستایی کلاردشت در پنج مولفه اصلی «تغییرات محیطی، سبک معماری، خدمات زیربنایی، فضاهای معیشتی و تجهیزات رفاهی» جمع‌بندی شده‌اند تا بتوان به تبیین دقیق اثرات آن‌ها جهت کاهش تأثیرات منفی کالبدی درک شده از طرف جامعه میزبان (مردم محلی و کارشناسان و متخصصان منطقه) و در نهایت دستیابی به توسعه پایدار روستایی در منطقه دست یافت.

مبانی نظری

گردشگری روستایی راه حلی کلی برای همه‌ی دردها و مسائل و مشکلات نواحی روستایی نیست؛ اما یکی از شیوه‌هایی است که می‌تواند آثار اقتصادی مهمی برای نواحی روستایی داشته و به کند شدن روند تخلیه سکونتگاه‌های روستایی و کاهش مهاجرت جمعیت روستایی کمک کند. دیدگاه‌های مختلفی از سوی محققان، در زمینه‌ی گردشگری روستایی ارائه شده است که از آن به عنوان موتور محرکه‌ی توسعه‌ی روستایی یاد کرده‌اند (افتخاری و قادری، ۱۳۸۱: ۲۸، نوری، ۱۳۹۱: ۲۷). معمولاً در مرحله‌ی اولیه‌ی توسعه‌ی گردشگری، فواید اقتصادی بیشتر نمود

پیدا می‌کنند ولی در مراحل بعد توسعه در مقیاس انبوه و کنترل نشده، هزینه‌های اقتصادی جامعه‌ی میزبان افزایش پیدا می‌کنند (تسون^۱، ۲۰۰۲: ۲۳۲) و هزینه‌های اجتماعی و محیطی نیز جلوه‌گر می‌شوند (شارپلی، ۱۹۹۷: ۴۳؛ منتیر^۲، ۱۹۹۳: ۶۸). به دلیل اینکه جریان گردشگران در گردشگری روستایی به منظور بهره‌برداری از آرامش و زیبایی طبیعت به سمت روستاها کشیده می‌شوند، به تبع می‌توانند آثار چند برابر محیط زیست آن وارد سازند (رنجریان و زاهدی، ۱۳۷۹: ۷۳). کوکز و دیگران (۲۰۱۰) در پژوهش آیا گردشگری، کشاورزی در هاوایی را تخریب می‌کند؟ به این نتیجه رسیدند که توسعه‌ی گردشگری باعث تخریب کشاورزی نشده است. لین‌شنگ^۳ و همکاران (۲۰۱۱) در بررسی اثرات زیست‌محیطی گردشگری در کشور چین: «پیشرفت و چشم انداز» بر روی اثرات گردشگری بر محیط‌های بیوفیزیکی، اجتماعی-اقتصادی و ظرفیت تحمل فیزیکی و محیطی منطقه را مطالعه کردند و به این نتیجه رسیدند که از اوایل دهه ۱۹۸۰ در کشور چین توجه بیشتری به اثرات اجتماعی-فرهنگی گردشگری، در میان محققین شده است، گرچه مطالعات در زمینه‌ی فیزیکی و زیست‌محیطی هنوز بر ادبیات آن‌ها غلبه دارد (لیو^۴، ۲۰۰۶: ۱۳۷) و هم چنین بسیاری از تحقیقات در زمینه‌ی جنبه‌های اجتماعی-فرهنگی اثرات گردشگری بر اثرات نمایی گردشگری و تجاری‌سازی صنایع دستی سنتی (تغییر فضاها‌ی معیشتی) تمرکز دارند (یینگویی لیوا^۵ و همکاران، ۲۰۰۴؛ جی ژنگ ژو^۶ و وو^۷، ۲۰۰۴: ۷۸۸-۷۶۳؛ زی و همکاران، همکاران، ۲۰۰۶: ۴۶۹-۴۵۷) توسعه‌ی گردشگری بدون برنامه‌ریزی مدون و صحیح در نواحی حساس و شکننده روستایی می‌تواند آثار کالبدی متعددی را بر ساختار و پیکره روستا تحمیل کند، از جمله این آثار می‌توان به تخریب بافت سنتی روستا، از بین رفتن برخی از مکان‌های معیشتی روستا با ساختار سنتی، تضاد بین بافت جدید و قدیمی روستا و هم چنین از بین رفتن اراضی زراعی و باغات اشاره کرد. مهدوی و همکاران (۱۳۸۷) در سنجش اثرات گردشگری بر توسعه‌ی روستایی کن-سولقان به تحلیل سه شاخص اقتصادی، اجتماعی و کالبدی-زیست-محیطی پرداختند که در زمینه‌ی اقتصادی اثرات مثبت محدود، در زمینه‌ی اجتماعی اثرات مثبت قوی و در زمینه‌ی کالبدی-زیست‌محیطی، توسعه‌ی گردشگری روستایی به تخریب و نابودی گونه‌های مختلف زیستی و تغییرات نامناسبی در بافت و کالبد روستا در منطقه را موجب شده است. ملک‌پور (۱۳۷۷) به تحلیل اثرات گردشگری بر ابعاد اقتصادی اجتماعی و

¹ Tosun

² Mentyre

³ Linsheng

⁴ Liu

⁵ Yinghui Liua

⁶ Zheng Zhou

⁷ Wu

زیست‌محیطی دهستان نائل کنار-نور پرداخت و به این نتیجه رسید که گردشگری در این دهستان اثرات مثبت اجتماعی نظیر افزایش امکانات زیربنایی و اثرات منفی مانند تغییر کاربری اراضی را برجای گذاشته است. باتلر معتقد است رابطه مستقیمی بین سطح توسعه‌ی گردشگری و نگرش منفی از اثرات اقتصادی، اجتماعی و محیطی جامعه‌ی میزبان وجود دارد (آکیس^۱ و همکاران، ۱۹۹۶: ۴۸۱). و ادبی (۱۳۹۱) در آسیب‌شناسی گردشگری روستایی در دهستان کن-سولقان به این نتیجه رسید که گردشگری فرهنگ‌محور آثار متفاوتی بر وضعیت کالبدی منطقه از جمله: تغییر وسیع کاربری اراضی و نوسازی بافت‌های قدیمی را فراهم آورده است که آثار مثبت و منفی تقریباً برابری داشته است. بدین ترتیب همان طوری که از توسعه‌ی گردشگری فوایدی نصیب نواحی روستایی می‌شود، توسعه‌ی نامناسب آن نیز می‌تواند زیان‌ها و آثار منفی متعددی را در پی داشته باشد، با این حال متناسب با عوامل مختلفی چون اهمیت فعالیت گردشگری محلی، ظرفیت گردشگری و فعالیت‌های آنها، استحکام محیط زیست و اقتدار فرهنگ و سنن محلی، سطح این اثرات تغییر می‌کند (شارپلی، ۱۳۸۰: ۴۳).

بر اساس آنچه که در مورد اثرات گردشگری بر مناطق مختلف ذکر شد می‌توان اثرات گردشگری را «نتایج به دست آمده از یک فرآیند پیچیده تغییر و مبادله بین گردشگران، سکونتگاه‌های میزبان و مقصدها را شامل می‌شود» (کندل^۲ و براون^۳، ۲۰۰۶: ۲۸۰-۲۷۷؛ یون^۴، ۲۰۰۲: ۱۴) تعریف کرد. انواع مختلف اثرات گردشگری بر مناطق روستایی را می‌توان در چند بعد اصلی اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، زیست‌محیطی و کالبدی خلاصه کرد. گردشگران مناطق مختلف را به دلایل گوناگون انتخاب می‌کنند؛ بنابراین ورود هر چه بیشتر گردشگران به دو صورت موجب تخریب و تغییر محیط روستایی می‌شود. مورد اول گردشگران با دفع ناقص زباله و از بین بردن منابعی مانند درختان باعث آلودگی محیط و فشار بر محیط روستایی می‌شوند که تأثیر مستقیم مورد نظر است. مورد دوم، تأثیر بصورت غیر مستقیم است، در این نوع تغییر، ایجاد خانه‌های دوم و به تبع آن‌ها تغییر در بافت مسکونی روستایی و همچنین سرمایه‌گذاری افراد بومی و غیربومی در زمینه‌ی ایجاد تأسیسات و امکانات مورد نیاز گردشگران و فعالیت‌های جدید در منطقه را شامل می‌شود (علیقلی زاده فیروزجایی، ۱۳۸۶: ۴۵). منظور از تغییرات کالبدی در این پژوهش، تغییراتی است که در تعداد واحدهای مسکونی، تعداد واحدهای تجاری، مساحت و نوع راه‌های ساخته شده و تعداد وسیله نقلیه عمومی و میزان

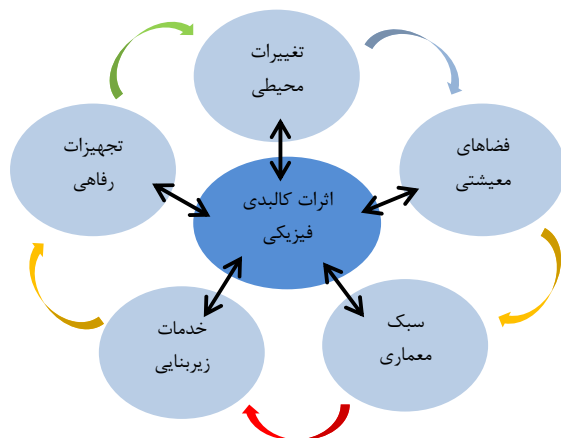
¹ Akis

² Kandel

³ Brown

⁴ Yoon

تاسیسات و تجهیزات در روستا پدید آمده است. با توجه به اینکه در تشریح اثرات گردشگری و به طور اخص اثرات کالبدی و زیست‌محیطی مرتبط با آن شاخص‌های متفاوتی وجود دارند، در مدل مفهومی پژوهش (شکل شماره‌ی ۱) با توجه به شناخت اثرات گردشگری در منطقه مورد مطالعه و همچنین تغییراتی که در طی چند ساله اخیر بر وضعیت کالبدی و زیست‌محیطی روستاهای مورد نظر وارد شده است، بصورت شاخص‌های پنج‌گانه‌ای در نظر گرفته شده‌اند.

شکل (۱): مدل مفهومی پژوهش، شاخص‌های اثرگذار گردشگری بر بعد کالبدی

در مدل مفهومی پژوهش نشان از رابطه دوطرفه بین اثرات کالبدی گردشگری با شاخص‌های پنج‌گانه تحقیق و همچنین رابطه تعاملی بین هر یک از شاخص‌ها با یکدیگر می‌باشد. در یک نوع کنش، گردشگری موجب اثراتی بر وضعیت کالبدی منطقه می‌شود و در سطحی دیگر تغییر در هر نوع شاخص بر شاخص دیگر نیز اثر می‌گذارد. به عنوان مثال تغییر در فضاهای معیشتی کارگاهی روستایی که تا کنون در داخل منازل مسکونی صورت می‌گرفت ولی اکنون با انتقال آن به خارج از منازل و تبدیل شدن به یک کارگاه تولیدی با سرمایه‌گذاری بیشتر در سطحی بزرگ‌تر، زمینه‌ی ساخت یک کارگاه در زمین‌های کشاورزی نزدیک به روستا فراهم می‌شود. این امر از یک طرف موجب تخریب زمین‌های کشاورزی شده و از طرف دیگر نیز نوع فضای معیشتی از حالت کارگاه خانوادگی به کارگاه کوچک روستایی و در سطحی بالاتر تبدیل می‌شود. شاخص‌های بعد کالبدی و متغیرهای مرتبط با هر یک از آن‌ها ابتدا بر اساس چشم انداز و ادبیات تحقیق و همچنین در جریان تشریح و بیان مسائل و مشکلاتی که نواحی روستایی دهستان بیرون‌بشم-کلاردشت با آن‌ها روبرو هستند در جدول شماره‌ی ۱ نشان داده شده‌اند.

جدول (۱): شاخص‌ها و متغیرهای بعد کالبدی

شاخص	متغیرها	شاخص	متغیرها	
تجهیزات محلی	کاهش دسترسی‌ها	تخریب باغات و درختزارها	بهبود خدمات بهداشتی	
			تخریب بافت روستاهای منطقه	بهبود خدمات ارتباطی
			تخریب بافت با ارزش روستا	افزایش احداث راه‌های ارتباطی
			آسیب رساندن به مناظر روستایی	بهبود کیفیت راه‌های ارتباطی
سبک معماری	اتصال و به هم پیوستگی روستاها	افزایش ازدحام و شلوغی	افزایش تعداد ارگان‌های صنعتی	
			دخل و تصرف به منابع طبیعی	تعداد شاغلان کشاورز
			تخریب اراضی کشاورزی	دفاتر و مراکز خدماتی
			تغییر و بهبود ساختمان‌ها	مکانهای معیشتی روستا
تجهیزات رفاهی	واحد‌های مسکونی و تجاری	تشریح روستاییان به نوسازی خانه‌ها	بهبودسازی داخلی روستا	
			ناهمگونی در بافت قدیمی و جدید روستا	استقرار امکانات خدماتی
			تغییر در بافت سنتی ساکنین روستا	افزایش ساختمان‌های اداری
				افزایش امکانات بهداشتی
			امکانات تفریحی سرگرم کننده	

منبع: یافته‌های پژوهش

روش تحقیق

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی- توسعه‌ای و از نظر روش، تحلیلی-همبستگی و اکتشافی است که در جهت کشف اثرات کالبدی گردشگری بر روستاهای مورد مطالعه می‌باشد. از نظر نحوه گردآوری اطلاعات و داده‌های مورد نیاز، در زمره تحقیقات میدانی و پیمایشی جای می‌گیرد که برای گردآوری اطلاعات مورد نیاز از ابزاری چون مشاهده و پرسشنامه استفاده شده است. برای تعیین روایی پرسشنامه‌ها از روایی صوری استفاده شد، به گونه‌ای که سوالات موجود در پرسشنامه پس از چند مرحله بازنگری و اصلاح مورد تأیید اساتید دانشگاه قرار گرفت. برای تعیین پایایی پرسشنامه نیز از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که محاسبه این مقدار برای گروه مردم محلی ۰/۸۳ و برای گروه مسئولین و کارشناسان ۰/۸۱ به دست آمد که در تحقیقات مربوط به علوم انسانی این مقادیر رضایت‌بخش هستند. همان‌طوری که مشخص است، تحقیق دارای یک متغیر وابسته‌ی کالبدی است که برای کشف اثرات گردشگری بر روی آن از پنج شاخص استفاده شده که عبارتند از شاخص تغییرات محیطی دارای ۹ متغیر، شاخص سبک معماری دارای ۵ متغیر، شاخص تجهیزات رفاهی ۵ متغیر، شاخص فضاهای معیشتی و

تجهیزات زیربنایی نیز هر کدام دارای ۴ متغیر هستند. جامعه‌ی آماری این پژوهش ۳۷ روستای دهستان بیرون‌بشم کلاردشت که جمعیت آن در سال ۱۳۸۵ حدود ۵۸۶۴ نفر می‌باشد و نیز کارشناسان و متخصصان گردشگری منطقه می‌باشند، مقدار حجم نمونه برای گروه مردم محلی با استفاده از فرمول کوکران ۳۱۰ نفر و برای گروه متخصصان با مراجعه به سازمان‌های مختلف^۱ در منطقه ۳۰ نفر برگزیده شده‌اند که پرسشنامه‌ها با روش تصادفی ساده از سوی آنان تکمیل شدند. در مرحله‌ی بعدی داده‌های گردآوری شده با استفاده از طبقه‌بندی و کدگذاری وارد نرم‌افزار SPSS شدند که برای پاسخ به سئوالات و بر اساس نیاز از آزمونهای همبستگی پیرسون، T-test تک نمونه‌ای و رگرسیون خطی ساده استفاده شده است و در پایان بحث نیز با استفاده از مقایسه‌ی تطبیقی به مقایسه‌ی نتایج این پژوهش با تحقیقات پیشین پرداخته شد.

منطقه‌ی مورد مطالعه

دهستان بیرون‌بشم، یکی از دهستان‌های تابع بخش کلاردشت در شهرستان چالوس و استان مازندران است. این دهستان به مرکزیت روستای گویترا با جمعیتی بالغ بر ۶۰۰۰ نفر، از شمال به دهستان کلاردشت شرقی، از جنوب به دهستان کوهستان، از شرق به دهستان مرکزی کلاردشت و از غرب به بخش کجور شهرستان نوشهر متصل می‌باشد. این دهستان دارای ۳۷ روستا و آبادی می‌باشد. بر اساس سرشماری ۱۳۸۵ جمعیت کل دهستان ۵۸۶۴ نفر و ۱۶۰۴ خانوار بوده است که آن را می‌تواند در سه طبقه جمعیتی زیر ۵۰ خانوار (۲۹ روستا) بین ۵۰ تا ۱۲۰ خانوار (۳ روستا) و بالای ۱۲۰ خانوار (۵ روستا) دسته‌بندی نمود. هم چنین از کل جمعیت، ۲۸۹۳ زن و ۲۹۷۱ مرد می‌باشند. وجود جاذبه‌های توریستی فراوان و روستاهای پر جمعیت و بهره‌مندی از طبیعت زیبا و بکر باعث شده است که سالانه پذیرای خیل عظیمی از گردشگران از اقصی نقاط کشور باشد (مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵: ۲۹-۱۲؛ مرکز آمار ایران، ۱۳۸۸: ۱۶-۱۹). مقطع زمانی انجام این پژوهش سال ۱۳۹۱ می‌باشد.

۱- شهرداری، دهیاری‌ها، اساتید دانشگاه علمی-کاربردی کلاردشت، سازمان میراث فرهنگی چالوس و اداره محیط زیست کلاردشت.

یافته‌های تحقیق

یافته‌های توصیفی پژوهش شامل دو قسمت سئوالات توصیفی مربوط به ویژگی‌های دموگرافیک پاسخگویان و تحلیل توصیفی از سئوالات اصلی تحقیق و متغیرهای مورد بررسی می‌باشد که در قالب آماره توصیفی (درصد، فراوانی، میانگین) بیان شده‌اند. در جدول (شماره ۲) به ارائه یافته‌های حاصل از ویژگی‌های دموگرافیک پاسخگویان در قالب جدول اشاره شده است.

جدول (۲): ویژگی‌های دموگرافیک پاسخ دهندگان

متغیر	محدوده	مردم محلی		کارشناسان	
		٪	N	٪	N
جنس	مرد	۶۹	۲۱۴	۸۰	۲۴
	زن	۳۱	۹۶	۲۰	۶
سن	کمتر ۳۰ سال	۳۲/۶	۱۰۱	۲۳/۳	۱۰
	۳۰ تا ۴۰ سال	۴۰/۳	۱۲۵	۴۶/۷	۱۴
	۴۰ تا ۵۰ سال	۲۲/۶	۷۰	۲۰	۶
	بالای ۵۰ سال	۴/۵	۱۴	-	-
تأهل	مجرد	۶۸/۷	۲۱۳	۸۰	۲۴
	متأهل	۳۱/۳	۹۷	۲۰	۶
شغل	دولتی	۱۹/۴	۶۰	۸۰	۲۴
	آزاد	۶۹/۷	۲۱۶	۱۶/۷	۵
	بیکار	۱۱	۳۴	۳/۳	۱
سواد	بی سواد	۱/۶	۵	-	-
	زیر دیپلم	۲۲/۹	۷۱	۱۰	۳
	دیپلم و فوق دیپلم	۵۷/۸	۱۷۹	۵۰	۱۵
	لیسانس	۱۵/۲	۴۷	۳۰	۹
	فوق لیسانس و بالاتر	۲/۶	۸	۱۰	۳

منبع: یافته‌های پژوهش (۱۳۹۱)

یافته‌های حاصل از سئوالات اصلی پژوهش در قالب پنج شاخص و ۲۳ متغیر برای دو گروه مردم محلی و کارشناسان و متخصصان گردآوری شده است که نتایج کلی آن‌ها جهت تحلیل استنباطی مورد استفاده قرار خواهد گرفت.

در مقدمه پژوهش به معرفی سئوالات تحقیق پرداخته شد که در این قسمت با استفاده از آمار استنباطی و آزمون‌های آماری مناسب به تحلیل آن‌ها پرداخته خواهد شد.
سؤال اول: «گسترش گردشگری در دهستان شرقی کلاردشت باعث ایجاد تغییراتی در بعد کالبدی روستاهای دهستان شده است؟».

جدول (۳): همبستگی پیرسون ارتباط بین توسعه‌ی گردشگری و تغییر در بعد کالبدی

پاسخگویان	شاخص	حجم نمونه	همبستگی	معناداری
مردم محلی	سبک معماری	۳۱۰	۰/۵۷۴**	۰/۰۰۰
	تجهیزات رفاهی	۳۱۰	۰/۵۲۲**	۰/۰۰۰
	فضاهای معیشتی	۳۱۰	۰/۴۳۲**	۰/۰۰۰
	خدمات زیربنایی	۳۱۰	۰/۵۵۷**	۰/۰۰۰
	تغییرات محیطی	۳۱۰	۰/۵۴۷**	۰/۰۰۰
کارشناسان	سبک معماری	۳۰	۰/۴۴۱**	۰/۰۰۴
	تجهیزات رفاهی	۳۰	۰/۷۳۵**	۰/۰۰۰
	فضاهای معیشتی	۳۰	۰/۴۷۰**	۰/۰۰۲
	خدمات زیربنایی	۳۰	۰/۴۴۰**	۰/۰۰۵
	تغییرات محیطی	۳۰	۰/۴۸۲**	۰/۰۰۱

منبع: یافته‌های پژوهش (۱۳۹۱). ** همبستگی معنادار در سطح ۰/۰۱

نتایج حاصل از جدول ۳ نشان می‌دهد که در رابطه بین هر یک از شاخص‌های پنج گانه کالبدی پژوهش در پرسشنامه‌ی مربوط به جامعه‌ی محلی در سطح ۹۹ درصد رابطه معناداری وجود دارد. به عبارت دیگر نتایج آزمون همبستگی پیرسون برای شاخص‌های پنج گانه کالبدی نشان می‌دهد که سطح معناداری کمتر از ۰/۰۰۱ است و از آنجا که این مقدار کمتر از مقدار آلفا در سطح خطای ۰/۰۰۱ است ($P < 0/001$)، یعنی بین گسترش گردشگران و تغییر در شاخص‌های کالبدی دهستان، رابطه معناداری وجود دارد، و این رابطه معنادار بصورت مستقیم می‌باشد. در پرسشنامه‌ی مربوط به کارشناسان برای شاخص‌های تجهیزات رفاهی و تغییرات محیطی در سطح ۹۹ درصد ($P < 0/001$) و برای شاخص‌های خدمات زیربنایی، فضاهای معیشتی و سبک معماری در سطح ۹۵ درصد رابطه معناداری وجود دارد ($P < 0/005$ ، $P < 0/002$ و $P < 0/004$)، یعنی بین گسترش گردشگران و تغییر در شاخص‌های کالبدی دهستان بیرون‌بشم، از نظر کارشناسان نیز رابطه‌ی معناداری وجود دارد و این رابطه‌ی معنادار به صورت مستقیم است.

جدول (۴): آزمون T-test اثرات گردشگری بر ایجاد تغییرات در بعد کالبدی

تفاوت فاصله اطمینان %۹۵	مقدار t	شاخص	پاسخگویان	
			معداری	حد پایین / حد بالا
۱۶/۶۴	۱۰۷/۳۰	سبک معماری	۰/۰۰۰	۱۶/۰۴
۱۲/۱۳	۸۴/۷۷	تجهیزات رفاهی	۰/۰۰۰	۱۱/۵۸
۱۲/۱۲	۸۴/۳۶	فضاهای معیشتی	۰/۰۰۰	۱۱/۵۶
۱۱/۱۷	۸۳/۷۸	خدمات زیربنایی	۰/۰۰۰	۱۰/۶۶
۲۹/۰۹	۱۲۹/۱۶	تغییرات محیطی	۰/۰۰۰	۲۸/۲۲
۱۸/۵۷	۴۲/۱۴	سبک معماری	۰/۰۰۰	۱۶/۸۷
۱۳/۹۴	۳۳/۴۴	تجهیزات رفاهی	۰/۰۰۰	۱۲/۳۵
۱۴/۶۳	۳۸/۴۷	فضاهای معیشتی	۰/۰۰۰	۱۳/۱۶
۱۳/۵۱	۳۸/۸۰	خدمات زیربنایی	۰/۰۰۰	۱۲/۱۸
۳۳/۹۸	۵۴/۶۵	تغییرات محیطی	۰/۰۰۰	۳۱/۵۶

منبع: یافته‌های پژوهش (۱۳۹۱)

به طور کلی در پایان نتایج مربوط به همبستگی از نظر مردم محلی و کارشناسان می‌توان چنین برداشت کرد که بین توسعه‌ی گردشگری و تغییر در سطح شاخص‌های کالبدی منطقه مورد مطالعه رابطه وجود دارد و با توجه به معناداری محاسبه شده برای شاخص‌های مختلف، این رابطه با معناداری ۹۹ درصد مورد تأیید قرار می‌گیرد. در قسمت دوم پاسخ به سؤال اول، برای تحلیل تبیین تغییرات کالبدی از آزمون T-test تک نمونه‌ای استفاده شده است که نتایج آن در جدول شماره‌ی ۴ نشان داده شده است.

در جدول ۴ به محاسبه آزمون T-test تک نمونه‌ای برای بعد کالبدی پژوهش و از نگاه هر دو گروه مردم محلی و کارشناسان پرداخته شده است. برای انجام این کار ابتدا داده‌های موجود برای هر متغیر با هم جمع و تبدیل به شاخص‌های مستقل شده‌اند و از این رو امکان استفاده از این آزمون برای ما فراهم شده است. بنابر نتایج حاصله و برای گروه مردم محلی بیشترین مقدار برای شاخص «تغییرات محیطی» با مقدار ۱۲۹/۱۶ و کمترین مقدار برای شاخص «خدمات زیربنایی» با مقدار ۸۳/۸۷ بوده است. برای گروه کارشناسان نیز شاخص «تغییرات محیطی» با میانگین و کمترین مقدار محاسبه شده برای شاخص «تجهیزات رفاهی» با میانگین ۳۳/۴۴ می‌باشد. از آنجا که P محاسبه شده در سطح آلفا با ۰/۰۹۹ اطمینان کوچکتر از سطح خطای ۰/۰۰۱ است، بنابراین رابطه معناداری بین توسعه‌ی گردشگری و بعد کالبدی روستاهای دهستان وجود دارد و در نهایت اینکه با ۹۹ درصد اطمینان می‌توان به وجود رابطه بین دو عامل توسعه‌ی گردشگری و تغییر در بعد کالبدی روستاهای دهستان، معتقد بود و ادعا کرد که

می‌توان تغییرات در شاخص‌های بعد کالبدی را حاصل اثرات توسعه‌ی گردشگری در دهستان مورد مطالعه دانست و تبیین کرد.

سؤال دوم «در تبیین اثرات کالبدی گردشگری در دهستان کلاردشت شرقی اثرگذارترین شاخص‌ها و متغیرها کدامند؟».

در تحلیل شاخص‌های چند متغیره و برای تبیین اثرگذاری و اثرپذیری آن‌ها از معادله رگرسیونی استفاده می‌شود.

جدول (۵): آزمون رگرسیون خطی اثرپذیرترین عوامل کالبدی از توسعه‌ی گردشگری

معداداری	مقدار T	Beta	شاخص‌های کالبدی	پاسخگویان
۰/۰۰۰	۲۴/۳۹	۰/۵۷۴	سبک معماری	مردم محلی
۰/۰۰۰	۳۲/۳۲	۰/۵۲۹	تغییرات محیطی	
۰/۰۰۰	۲۳/۶۳	۰/۴۳۰	تجهیزات رفاهی	
۰/۰۰۰	۲۱/۴۵	۰/۳۶۳	فضاهای معیشتی	
۰/۰۰۰	۹/۳۵	۰/۳۱۴	خدمات زیربنایی	
۰/۰۰۰	۱/۷۸	۰/۴۹۲	سبک معماری	کارشناسان
۰/۰۰۰	۵/۷۶	۰/۷۰۱	تجهیزات رفاهی	
۰/۰۰۰	۶/۶۸	۰/۷۳۵	تغییرات محیطی	
۰/۰۰۰	۲/۸۷	۰/۷۰۱	فضاهای معیشتی	
۰/۰۰۰	۳/۵۰	۰/۳۸۷	خدمات زیربنایی	

منبع: یافته‌های پژوهش (۱۳۹۱)

تحلیل شاخص‌های بعد کالبدی با استفاده از آزمون رگرسیون خطی به روش گام به گام از نظر گروه مردم محلی، بیانگر این واقعیت است که شاخص پیش‌بینی‌کننده‌ی سبک معماری روستاهای دهستان با مقدار $0/574$ از تغییرات بعد کالبدی در توسعه‌ی گردشگری منطقه مورد مطالعه را تبیین می‌کند که بیشترین مقدار تبیین‌پذیری در بین شاخص‌های بعد کالبدی برای گروه پاسخگویان مردم محلی می‌باشد. آزمون معناداری نشان می‌دهد که این مقدار واریانس تبیین شده در سطح خطای $0/001$ معنادار است. همان‌گونه که در جدول ۵ مشاهده می‌شود، ضریب بتا (که برای پیش‌بینی تغییرات استفاده می‌شود) برابر با $0/574$ است، یعنی به ازای یک واحد تغییر در متغیر مستقل توسعه‌ی گردشگری، متغیر وابسته‌ی سبک معماری به مقدار $0/574$ واحد تغییر خواهد کرد. نتیجه رگرسیون خطی نشان می‌دهد که از نظر مردم محلی، توسعه‌ی گردشگری بیشتر از هر شاخص دیگری بر وضعیت سبک معماری در دهستان مورد مطالعه موثر می‌باشد ($t=24/39, \beta=0/574$). نتایج این تحلیل از دیدگاه کارشناسان با رگرسیون خطی ساده بیانگر این واقعیت است که متغیر پیش‌بینی‌کننده‌ی تغییرات محیطی با

مقدار ۰/۷۳۵ بیشترین مقدار از تغییرات بعد کالبدی در توسعه‌ی گردشگری منطقه مورد مطالعه را تبیین می‌کند. آزمون معناداری نشان می‌دهد که این مقدار واریانس تبیین شده در سطح خطای ۰/۰۰۱ معنادار است، هم چنین با توجه به اینکه مقدار ضریب بتای آن که برابر با ۰/۷۳۵ است، یعنی به ازای یک واحد تغییر در متغیر مستقل توسعه‌ی گردشگری متغیر وابسته تغییرات محیطی به مقدار ۰/۷۳۵ واحد تغییر خواهد کرد. نتیجه رگرسیون خطی نشان می‌دهد که توسعه‌ی گردشگری بیشتر از هر شاخص دیگری بر میزان تغییرات محیطی در دهستان موثر می‌باشد (۰/۷۳۵، $\beta = ۰/۷۳۵$ ، $t = ۶/۶۸$). نتایج جدول محاسبه رگرسیون خطی برای دیگر شاخص‌های بعد کالبدی و میزان تأثیرپذیری هر یک از آن‌ها را نشان می‌دهد. در صورتی که رابطه بین متغیرهای مورد بررسی در رگرسیون معنادار باشد می‌توان آن را با استفاده از الگوهای ریاضی بیان کرد و به عبارت دیگر الگوی ریاضی آن را نوشت. با توجه به آنچه که در مورد تحلیل رگرسیونی شاخص‌های تحقیق آمده است به دنبال معادله‌ای هستیم که بتوان از طریق آن تغییرات بعد کالبدی بر اثر توسعه‌ی گردشگری را تبیین کرد. در اینجا برای هر دو گروه پاسخگو (مردم محلی و کارشناسان) معادلات رگرسیونی پیش‌بینی تغییرات بعد کالبدی بصورت معادله خطی تهیه شده است.

همانطوری که مشخص است، در معادلات رگرسیونی حاضر، متغیرهای پیش‌بینی کننده تغییرات بعد کالبدی به همراه مقدار ثابت و در سطح معناداری ۰/۰۰۱ برای هر دو گروه مردم محلی و کارشناسان نشان می‌دهد که مقدار پیش‌بینی‌ها برای شاخص‌های پنج‌گانه تحقیق متفاوت می‌باشد، به گونه‌ای که اثرپذیرترین شاخص کالبدی از نظر مردم محلی شاخص سبک معماری ولی از نظر کارشناسان متغیر تغییرات محیطی می‌باشد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

در پژوهش حاضر به تبیین اثرات توسعه‌ی گردشگری در بعد کالبدی ایجاد تغییرات در شاخص‌های مربوط به این بعد در دهستان کلاردشت شرقی پرداخته شد. هدف اصلی پژوهش تبیین این اثرات و ایجاد تغییراتی است که در سطح روستاهای این دهستان ایجاد شده است، که از این جهت دو پرسشنامه طراحی شد که پاسخ‌های داده شده به سئوالات موردنظر توسط پاسخ‌دهندگان هر دو گروه جامعه‌ی آماری (خانوارهای محلی و مسئولین و افراد صاحب‌نظر) غالباً مؤید این واقعیت‌اند که گردشگری در این ناحیه موجب بروز تغییرات کالبدی متفاوتی در منطقه گردیده است. در تحلیل توصیفی (مقایسه‌ی میانگین‌ها) مشخص شد که متاسفانه در این بعد سنگینی وزنه بر اثرات و پیامدهای منفی گردشگری در منطقه است، بدین معنا که توسعه‌ی گردشگری در منطقه باعث تغییرات نامطلوبی چون تضاد در بافت قدیمی و جدید روستا، تخریب بافت قدیمی روستا، افزایش ازدحام و شلوغی، تخریب باغات و اراضی مناسب

کشاورزی، شده است درحالی‌که از سوی دیگر نتوانسته آن طور که باید، باعث افزایش تجهیزات رفاهی و زیر بنایی در دهستان مورد مطالعه نسبت به دهستان کلاردشت غربی شود. در طرح مسأله، سؤال اصلی پژوهش بر وجود رابطه و تغییرپذیری بعد کالبدی از توسعه‌ی گردشگری و در سؤال دوم به تبیین این اثرپذیری از طریق شناسایی شاخص‌های موثر از نظر هر دو گروه پاسخگو پرداخته شده است. بر اساس تحلیل استنباطی از یافته‌های موجود با استفاده از آزمون همبستگی اسپیرمن به این نتیجه رسیدیم که بین اثرات توسعه‌ی گردشگری و تغییر در شاخص‌های بعد کالبدی از نظر هر دو گروه در سطح ۰/۰۰۰ معنادار می‌باشد و از این رو می‌توان به وجود رابطه معنادار بین این دو عامل معتقد بود. در قسمت دوم با استفاده از کامپیوت داده‌ها و تبدیل آن‌ها از حالت رتبه‌ای به فاصله‌ای امکان استفاده از آزمون T-test مهیا گردید و به این نتیجه رسیدیم که از نظر هر دو گروه مردم محلی و متخصصان محلی مشخص شد که توسعه‌ی گردشگری با اطمینان ۹۹ درصد موجب ایجاد تغییراتی بر بعد کالبدی و شاخص‌های مختلف آن شده است. همچنین محاسبه تفاوت فاصله اطمینان ۹۵ درصد داده‌ها نشان داد که نتایج حاصله بر اساس احتمال آماری و در سطح ۹۹ درصد معنادار بوده و بر اساس شانس یا متغیرهای مداخله‌گر دیگری نبوده است.

در ادبیات تحقیق شماری از مطالعات مرتبط پیشین در مورد توسعه‌ی گردشگری روستایی و اثرات آن معرفی شدند که در این قسمت ذکر نتایج آن‌ها امکان مقایسه‌ی تطبیقی با نتایج پژوهش حاضر را فراهم می‌آورد. کوکز و دیگران (۲۰۱۰) در پژوهش «آیا گردشگری، کشاورزی در هاوایی را تخریب می‌کند؟» به این نتیجه رسیدند که توسعه‌ی گردشگری باعث تخریب کشاورزی نشده است. مهدوی و همکاران (۱۳۸۷) در بررسی اثرات گردشگری بر توسعه‌ی روستایی دره کن-سولقان به این موضوع پرداختند که اثرات گردشگری بر سه شاخص اقتصادی، اجتماعی و زیست-محیطی چگونه بوده است؟ و به این نتیجه رسیدند که در زمینه‌ی اقتصادی اثرات مثبت محدود، در زمینه‌ی اجتماعی اثرات مثبت قوی و در زمینه‌ی زیست-محیطی توسعه‌ی گردشگری روستایی به تخریب و نابودی گونه‌های مختلف زیستی-طبیعی در منطقه شده است. ادبی (۱۳۹۱) در آسیب شناسی گردشگری روستایی دهستان سولقان دریافت که گردشگری فرهنگ‌محور در منطقه مورد مطالعه آثار متفاوتی بر وضعیت فرهنگی (تغییر در آداب و رسوم و بخصوص سبک پوشش جوانان) و کالبدی (تغییر وسیع کاربری اراضی و نوسازی بافت‌های قدیمی) منطقه فراهم آورده است که آثار مثبت و منفی تقریباً برابری داشته است. در تحلیل حاضر در تطبیق با نتایج کوکز و همکاران (۲۰۱۰) مشخص شد که گردشگری موجب اثراتی منفی بر تخریب باغات و درختزارها، تخریب اراضی کشاورزی، دخل و تصرف به منابع طبیعی را در بر داشته که در حیطه شاخص تغییرات محیطی می‌باشند. در مقایسه‌ی نتایج پژوهش حاضر با تحقیق مهدوی و همکاران (۱۳۸۷) در تحقیق حاضر و در

بررسی شاخص فضاهاى معیشتی مشخص شد که تغییر اشتغال از کشاورزی به فعالیت‌های خدماتی مرتبط با گردشگری، انتقال کارگاه‌های خانوادگی به بیرون روستا و افزایش تعداد کارگاه‌های کوچک روستایی و افزایش تعداد دفاتر خدماتی مانند ایجاد آژانس‌های حمل‌ونقل از جمله اثرات اقتصادی گردشگری در منطقه بوده‌اند. در تطبیق نتایج با پژوهش ادبی (۱۳۹۱) و در زمینه‌ی بعد کالبدی و اغلب جنبه‌های مرتبط با آن مشخص شد که در سبک معماری به علت وجود و توسعه‌ی خانه‌های دوم موجب تغییراتی در بهبود ساختمان‌ها، تشویق روستاییان به نوسازی خانه‌های خود، ناهمگونی و تضاد در بافت قدیمی و جدید روستا شده است که منشأ تغییر کاربری اراضی به شمار می‌رود.

از نتایج تحقیق مشخص شد که توسعه‌ی گردشگری در این محدوده تاکنون پیامدهای منفی و زیانباری چون افزایش و پخش زباله، کاهش تولیدات روستایی، تخریب اراضی مناسب کشاورزی، ناهمگونی در بافت قدیم و جدید روستا، تغییر در تعداد شاغلان کشاورزی و امثال آن را به همراه داشته است که در صورت سامان‌دهی گردشگری و برطرف نمودن برخی کمبودها و تجهیز زیرساخت‌های موردنیاز و انجام کارهای فرهنگی همزمان می‌توان از میزان و شدت پیامدهای زیان‌بار وارد شده بر منطقه جلوگیری نمود.

منابع

- ۱) ادبی، محمد (۱۳۹۱). آسیب‌شناسی گردشگری روستایی با تأکید بر گردشگری فرهنگ‌محور (نمونه‌ی موردی: دهستان کن-سولقان)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران.
- ۲) افتخاری، رکن‌الدین و قادری، عبدالرضا (۱۳۸۱). نقش گردشگری روستایی در توسعه روستایی (نقد و تحلیل چهارچوب‌های نظریه‌ای)، فصلنامه مدرس، دوره ۶، شماره ۲.
- ۳) رضوانی، محمدرضا (۱۳۸۷). توسعه گردشگری روستایی با رویکرد گردشگری پایدار، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- ۴) رنجبریان، بهرام و زاهدی، محمود (۱۳۷۹). برنامه‌ریزی توریسم در سطح ملی و منطقه‌ای، اصفهان: انتشارات جهاد دانشگاهی دانشگاه اصفهان.
- ۵) شاریلی، ریچارد (۱۳۸۰). گردشگری روستایی، ترجمه‌ی رحمت‌الله منشی‌زاده و فاطمه نصیری، انتشارات منشی کانون اسلامی انصار.

۶) علیقلی‌زاده فیروزجایی، ناصر. (۱۳۸۷). اثرات گردشگری بر ابعاد اقتصادی، اجتماعی و محیط نواحی روستایی، مطالعه‌ی موردی: نواحی روستایی بخش مرکزی شهرستان نوشهر، رساله‌دکتری، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تهران.

۷) غلامی، مانا (۱۳۸۹). بررسی دیدگاه جامعه میزبان جهت پذیرش گردشگران نواحی روستایی، مطالعه‌ی موردی: دره قاهان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز.

۸) قادری، اسماعیل (۱۳۸۲). نقش گردشگری روستایی در توسعه‌ی پایدار روستایی، رساله-دکتری، دانشگاه تربیت مدرس.

۹) مرکز آمار ایران (۱۳۸۵). سرشماری عمومی نفوس و مسکن استان مازندران. ۱۲-۲۹.

۱۰) مرکز آمار ایران (۱۳۸۸). سالنامه‌ی آماری استان مازندران، ۱۹-۱۶.

۱۱) ملک‌پور، علی. (۱۳۷۷). کلاردشت، جغرافیا، تاریخ و فرهنگ، انتشارات فکرنو.

۱۲) مهدوی و همکاران. (۱۳۸۷). اثرات گردشگری بر توسعه روستایی با نظرسنجی از روستاییان دره‌کن و سولقان، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۱، شماره ۲، ۶۰-۳۹.

۱۳) نوری، سیدهدایت‌الله (۱۳۹۱). بررسی تبلیغات شفاهی و تحلیل تأثیر آن در جذب گردشگران روستایی، نمونه پژوهش: شهرستان پاوه، فصلنامه تحقیقات جغرافیای کاربردی، جلد ۲۱، شماره‌ی ۲۴.

14) Akis S, Peristianis N, Warner J. (1996). Estimating Tourism Effects on Residents: a Choice Modeling Approach to the Case of Rimini, **Tourism Management**, 17, PP: 481-494.

15) Butler, Richard: Hall, Michael, C, and Jenkind, John (1997). **Tourism and Recreation In Rurl Areas**, John Wiely & Sons Ltd. pp: 28

16) Coccossis, Mary, E, Constantoglou. (2010). The use of Typologies in Tourism Planning (problems, conflict).pp: 22-30

17) Kandel, W. A. and Brown- D.L. (2006). **Population Change and Rural Society**, Nederland.

18) Liu, A. (2006). Tourism in Rural Areas: Kedah, Malaysia, **Tourism Management**, 4(27), PP: 878-889.

19) Mathieson, A and Wall, G. (2002). **Tourism: Economic, Physical, and Social Impacts**, London: publisher Longman.

- 20) McIntyre, . (1993). **Sustainable Tourism Development: Guide for Local Planners**, Madrid: W.T.O.
- 21) Sharpley, R. (2002). Rural Tourism and the Challenge of Tourism Diversification: the Case of Cyprus. **Tourism Management**, 23 , PP: 233–244.
- 22) Sharpley, R and Sharpley J. (1997). **Rural Tourism: An Introduction**. London: I.T.P.
- 23) Tosun, C. (2002). Host Perceptions of Impacts a Comparative Tourism Study, **Annals of Tourism Research**, 29 (1), PP: 231–253.
- 24) Xie, Y, P. Yang, B.-C. Gao, G.W. Kattawar, and M.I. Mishchenko. (2006). Effect of Ice Crystal Shape and Effective Size on Snow Bidirectional Reflectance. *J. Quant, Spectrosc. Radiat. Transfer*, 100, PP: 457-469.
- 25) Yinghui Liua, J. Keyb, R. Freya, R.A. Steven A. Ackerman, W. and Menzel, P. (2004). Nighttime Polar Cloud Detection with MODIS, **Remote Sensing of Environment**, 92 (2004) 181–194.
- 26) Yoon,Y.(2002).Development of a Structural Model for Tourism Destination Competitiveness from Stakeholders, Perspectives, **Theses of Doctor from Philosophy**, Virgin Polytechnic Institute State University.
- 27) Zheng, Zhou, J. and Wu,(2004). Polynomial Spline Estimation and Inference for Varying Coefficient Models with Longitudinal Data, **Statistical Silica**, 14, PP: 763-788.
- 28) Zhong, L. Deng, Jinyang, S, Zengwen, D, Peiyi. (2011). Research on Environmental Impacts of Tourism in China: Progress and Prospect, **Journal of Environmental Management**, 92, PP: 2972-2983.